

ΤΟ ΙΩΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΜΥΡΝΗΣ. ΦΩΣ ΕΞ ΑΝΑΤΟΛΩΝ.

του Δημητρίου Βαλασίδη (*).

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.

Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στον οποίο η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν σύμμαχος της Γερμανίας, οι νικήτριες συμμαχικές δυνάμεις με τη Συνθήκη των Σεβρών, τον Αύγουστο του 1920, παραχώρησαν στην Ελλάδα την Ανατολική Θράκη, εκτός από την Κωνσταντινούπολη, τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος. Της ανέθεσαν επίσης άσκηση κυριαρχικών δικαιωμάτων σε όλη την περιοχή της Σμύρνης, την οποία η Ελλάδα θα προσαρτούσε στην επικράτειά της οριστικά, αν ύστερα από 5 χρόνια η πλειοψηφία του πληθυσμού της περιοχής εκείνης θα αποφάσιζε με δημοψήφισμα υπέρ της ένωσής της με την Ελλάδα.

Ήδη, από τα μέσα του Μαΐου 1919 ελληνικός στρατός βρισκόταν στην Σμύρνη με εντολή των Μεγάλων Δυνάμεων για να τηρήσει την τάξη στην περιοχή εκείνη και να προστατέψει τους Έλληνες κατοίκους. Τότε η σύσταση του πληθυσμού της Σμύρνης ήταν η ακόλουθη: Από το σύνολο των 370.000 κατοίκων της, οι 165.000 ήταν Έλληνες, οι 80.000 Οθωμανοί

Τούρκοι και οι υπόλοιποι κυρίως Εβραίοι, Αρμένιοι, και Ευρωπαίοι. Η ελληνική ήταν η επικρατούσα γλώσσα και οι ορθόδοξες εκκλησίες, τα διάφορα ελληνικά πολιτισμικά ιδρύματα και τα ελληνικά σχολεία έδιναν στην Σμύρνη ένα ελληνικό χρώμα, σε βαθμό που οι Τούρκοι την αποκαλούσαν «Ισμίρ Γκιαούρ» (Σμύρνη των Απίστων).

Η ΙΔΡΥΣΗ.

Την αρχική ιδέα της ίδρυσής ενός ανωτάτου εκπαιδευτικού ιδρύματος, του τρίτου μετά την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, στις απελευθερωμένες περιοχές μετά τους βαλκανικούς πολέμους, είχε ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος. Προτάθηκαν αρχικά η Κωνσταντινούπολη και η Θεσσαλονίκη.

Η ιδέα καλλιεργήθηκε όταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή συναντήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1919 στο Παρίσι. Ο Βενιζέλος μίλησε αργότερα και για ένα πανεπιστήμιο, το οποίο θα ιδρυόταν στη Σμύρνη. Είχε επιλέξει τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή για να σχεδιάσει, οργανώσει και διοικήσει το ίδρυμα αυτό, επειδή διέθετε την ανάλογη εμπειρία από την οργάνωση του Πολυτεχνείου του Μπρεσλάου. Ο Καραθεοδωρή ήταν μαθηματικός διεθνούς αναγνώρισης, τον οποίο ο Άλμπερτ Αϊνστάιν συμβουλευόταν συχνά.

Το νέο πανεπιστήμιο είχε το μεγάλο όραμα να ενώσει τη σοφία της Ανατολής με τη γνώση της Δύσης. Θα μπορούσε να συμβάλλει στην αλληλοκατανόηση των διαφόρων εθνικών κοινοτήτων και να αποδείξει, ότι η Ελλάς δεν πήγε στη Μικρά Ασία για να κατακτήσει άλλους λαούς, αλλά για να τους μεταδώσει τον ανώτερο πολιτισμό της. Η ειρηνική συνύπαρξη των λαών της Ανατολής μέσω της παιδείας ήταν ένας από τους στόχους του.

Θα αποτελούσε τον αντίποδα του Καποδιστριακού των Αθηνών, το οποίο ήταν στραμμένο προς την κλασική παιδεία. Έμβλημα του Ιδρύματος ήταν το «Ex oriente lux» (εξ ανατολών το φως) και επρόκειτο να λειτουργήσει με βάση το αγγλοσαξωνικό και το γερμανικό πρότυπα.

Στο υπόμνημα του Καραθεοδωρή βασίστηκε ο νόμος 2251/14-7-1920 «Περί ιδρύσεως και λειτουργίας Ελληνικού Πανεπιστημίου εν

Σμύρνη (ΦΕΚ, τευχ. Α' ΙΙ)» που ψηφίστηκε τον Αύγουστο του 1920. Ο διορισμός του Καραθεοδωρή υπογράφηκε στις 28 Οκτωβρίου/10 Νοεμβρίου 1920 με αναδρομική ισχύ από τις 15/28 Ιουλίου 1920, ενώ το ιδρυτικό διάταγμα εκδόθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία την 1η Δεκεμβρίου 1920.

ΟΙ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ.

Σύμφωνα με το ιδρυτικό διάταγμα της αρμοστείας, το Ιωνικό Πανεπιστήμιο θα περιλάμβανε τέσσερις (4) σχολές:

- Φυσικών και Τεχνικών Επιστημών.
- Γεωπονικής.
- Ανατολικής Εθνογραφίας και Γλωσσών.
- Δημοσίας Διοίκησης.

Επίσης θα λειτουργούσαν τμήματα και παραρτήματα όπως:

- το Ινστιτούτο Υγιεινής, (τμήματα υγιεινής και βακτηριολογίας) με πλήρως εξοπλισμένο εργαστήριο.

- το Πειραματικό Αγρόκτημα στο Τεπέκιοϊ, που λειτουργούσε ήδη από το 1920 για τη μελέτη της μηχανικής καλλιέργειας. Το αγρόκτημα αυτό χρησιμοποιούσε αποκλειστικά μηχανικά άροτρα-τρακτέρ με αποτέλεσμα οι σπουδαστές που αποφοιτούσαν να συνιστούν στους γαιοκτήμονες τη χρήση των μηχανημάτων αυτών.

- το Τμήμα Εμπορικών σπουδών,
- η Σχολή εργολάβων δημοσίων έργων,
- η Σχολή Ανωτάτης Μουσουλμανικής Εκπαίδευσης και
- η Βιβλιοθήκη.

Τα έτη σπουδών θα ήταν ανάλογα με τον τίτλο σπουδών, ενώ προβλέπονταν και βραχυχρόνια σεμινάρια στα αντικείμενα μηχανολογίας και γεωπονικής. Η πιστοποίηση του επιπέδου γνώσεων των υποψηφίων θα γινόταν με ειδικές εισαγωγικές εξετάσεις για κάθε κύκλο σπουδών. Για την εξέταση της προόδου στην διάρκεια των σπουδών προτεινόταν η εφαρμογή ενός συστήματος μεταξύ του βρετανικού που πολλαπλασίαζε τις γραπτές και προφορικές εξετάσεις και του γερμανικού που τις καταργούσε σχεδόν εντελώς. Η διδακτέα ύλη προβλεπόταν υποχρεωτική σε συγκεκριμένα για κάθε κλάδο μαθήματα με δυνατότητα επιλογής ενός ή δύο ακόμη θεμάτων. Η γλώσσα των μαθημάτων θα ήταν η ελληνική και η τουρκική, χωρίς να αποκλείονται και άλλες.

ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Το ακαδημαϊκό προσωπικό θα το αποτελούσαν τακτικοί και έκτακτοι καθηγητές, επιμελητές και βοηθοί. Ο βαθμός και ο μισθός τους θα ήταν αντίστοιχος με εκείνον του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Επίσης θα μπορούσαν να κατέχουν κι άλλη δημόσια θέση.

Ο Καραθεοδωρή επέλεξε και τους διδάσκοντες. Έτσι για την έδρα της φυσικής επέλεξε τον Φρίξο Θεοδωρίδη διπλωματούχο του Πανεπιστημίου της Ζυρίχης, για την έδρα της χημείας τον Π.Κυρόπουλο, για τη διδασκαλία της αγρονομίας τον Θεολόγο Κεσίσογλου με σπουδές στο Βέλγιο και οργανωτή γεωργικών σχολών στην Κίνα, την Κολομβία και την Ουρουγουάη. Τέλος για την έδρα της μικροβιολογίας κλήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1920 ο Γεώργιος Ιωακείμογλου, που δίδασκε ως άμισθος υφηγητής φαρμακολογίας στο πανεπιστήμιο του Βερολίνου, για να αρχίσει να διδάσκει από την 1η Ιανουαρίου του 1921 και μέχρι να ξεκινήσει τη διδασκαλία, να διευθύνει το εργαστήριο υγιεινής.

Η επιλογή του προσωπικού γινόταν με κριτήριο τις σπουδές των επιλεγόμενων προσώπων κι όχι τη διδασκαλία ή την έρευνα που είχαν πραγματοποιήσει. Δεν έλλειψαν όμως και οι περιπτώσεις επιστημόνων που θέλησαν να διδάξουν και οι ίδιοι ή προτάθηκαν από άλλους για να διδάξουν: έτσι τον Ιούνιο του 1920 ο Ludwvig Burhner ήθελε να διδάξει ως καθηγητής γενικής και ιστορικής γεωγραφίας στο ίδρυμα αυτό. Ο τότε υπουργός των Εξωτερικών της Ελλάδος Νικόλαος Πολίτης πρότεινε τον Ευγένιο Σωμαρίδη, καθηγητή στην έδρα Νέας Ελληνικής Γλώσσας στη Βιέννη, για τη σχολή Ανατολικών Γλωσσών του Ιωνικού Πανεπιστημίου της Σμύρνης. Τέλος ο μητροπολίτης Χρύσανθος πρότεινε τον Ιωάννη Φιλιππίδη διδάκτορα Νομικής.

Η διοίκηση του ιδρύματος ήταν ο πρύτανης για πέντε-μεταβατικά-χρόνια, και ακολούθως ο πρύτανης, η σύγκλητος, οι κοσμήτορες των σχολών και οι διευθυντές των παραρτημάτων. Οι τίτλοι που παρέχει το ίδρυμα ανάλογα με τη διάρκεια φοίτησης ήταν ενδεικτικά, πτυχία και διδακτορικά.

ΟΙ ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ-ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ.

Βρισκόταν στον λόφο Μπαχρή-Μπαμπά στις δυτικές παρυφές του λόφου Πάγου. Το κτίριο ήταν μισοτελειωμένο όταν απελευθερώθηκε η

Σμύρνη. Περιελάμβανε 70 αίθουσες, αμφιθέατρο 320 θέσεων και μεγάλο προαύλιο χώρο. Το 1914 ο νομάρχης της Σμύρνης Ραχμή μπέης απαλλοτρίωσε την έκταση με σκοπό να ανεγείρει τουρκική σχολή και βιβλιοθήκη, τα οποία δεν ολοκληρώθηκαν, όταν είχαν φτάσει οι Έλληνες στη Σμύρνη. Επειδή η έκταση ανήκε στο τουρκικό δημόσιο, περιήλθε στη διάδοχη ελληνική διοίκηση. Η ολοκλήρωση των εργασιών κόστισε 110.000 τουρκικές λίρες. Ο Καραθεοδωρή πραγματοποιεί περιοδεία σε Γαλλία και Γερμανία προκειμένου να προμηθευτεί τον αναγκαίο υλικοτεχνικό εξοπλισμό με 500.000 μάρκα που του είχε δώσει το Ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών και 200.000 μάρκα που του είχε δώσει η Ύπατη Αρμοστεία, αγόρασε εργαστηριακό εξοπλισμό που μεταφέρθηκε στη Σμύρνη μέσα σε ογδόντα δύο κιβώτια. Επίσης από τους οίκους Sckott & Genossen της Ιένας αγόρασε γυαλικά και από το Βερολίνο προπλάσματα φυτών και συγγράμματα σε τιμές 60% χαμηλότερες από το αν τα αγόραζε από την Αθήνα.

Δημιούργησε μια πλούσια βιβλιοθήκη από 20.000 συγγράμματα και βιβλία, θεωρώντας την ως τη σπονδυλική στήλη του πανεπιστημίου. Προμηθεύτηκε όργανα μικροβιολογικού εργαστηρίου και ειδικό υλικό καθώς και 8.000 όργανα Φυσικής και Χημείας.

Ως προς τις εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό του, μπορούσε να συγκριθεί με τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Λίγο πριν την μικρασιατική καταστροφή το πανεπιστήμιο ήταν έτοιμο να λειτουργήσει. Τα εγκαίνια προγραμματίστηκαν για τις 10 Οκτωβρίου του 1922.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ.

Η λειτουργία του ιδρύματος συνάντησε πολλές και μεγάλες δυσκολίες. Ο πλούσιος Έλληνας Σταύρος Παλαντζής είχε αναλάβει να χρηματοδοτήσει την ανέγερση του Πανεπιστημίου με το ποσό των 2.000.000 φράγκων και παράλληλα να καταβάλλει κάθε χρόνο το ποσό των 250.000 φράγκων. Υπέγραψε μάλιστα και σχετική συμφωνία με το Ελληνικό Δημόσιο, αλλά τελικά δεν τήρησε τους όρους του συμβολαίου. Επίσης, ο καθηγητής Ιωακείμογλου μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1920 δεν επέστρεψε στη Σμύρνη. Αμφιβολίες για τη βιωσιμότητα του ιδρύματος εκφράστηκαν και από προσωπικότητες του πανεπιστημιακού χώρου της Αθήνας. Ο Χρήστος Ανδρούτσος επιφύλασσόταν για την δυνατότητα να συνεχίσει να λειτουργεί το ίδρυμα. Αλλά και η τουρκική

κοινωνία ένιωθε αποξενωμένη, επειδή καλούνταν έμμεσα να αναγνωρίσει την ελληνική πολιτιστική υπεροχή και ήταν ήδη αποξενωμένη από την δυτική παιδεία και από τις μικρότερες βαθμίδες εκπαίδευσης.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ.

Κοντά σε όλες τις απώλειες που υπέστη ο Μικρασιατικός Ελληνισμός, καταστράφηκε και ένας πνευματικό φάρος, λίγο πριν αρχίσει να εκπέμπει το επιστημονικό, ανθρωπιστικό και πνευματικό του φως.

Στις 23 Αυγούστου του 1922 ο Καραθεοδωρή συγκέντρωσε το προσωπικό και το ενημέρωσε σχετικά με την αποχώρησή τους από τη Σμύρνη, ενώ το εφοδίασε με λίγα χρήματα και συστατικές επιστολές. Το κλειδί του ιδρύματος το παρέδωσε συμβολικά στον Πλαστήρα.

Ο Γ. Καραθεοδωρή κατά την αναχώρησή του από την Σμύρνη στις 8 Σεπτεμβρίου 1922 με το πλοίο «ΝΑΞΟΣ» γεμάτος απογοήτευση διέσωσε τα αρχεία του Πανεπιστημίου, τμήμα του εργαστηριακού εξοπλισμού και έναν σημαντικό αριθμό τόμων της βιβλιοθήκης. Ο τότε πρόξενος των ΗΠΑ Τζορτζ Χόρτον γράφει στο βιβλίο του, το σχετικό με τα τραγικά γεγονότα της εποχής εκείνης: «Ένας από τους τελευταίους Έλληνες που είδα στους δρόμους της Σμύρνης, πριν από την είσοδο των Τούρκων, ήταν ο καθηγητής Καραθεοδωρή, πρύτανης του καταδικασμένου εν τη γενέσει του πανεπιστημίου. Όταν αναχώρησε ο Καραθεοδωρή από τη Σμύρνη, ήταν σαν να έφευγε από τη Μικρά Ασία η ενσάρκωση της ελληνικής ευφυΐας, της Τέχνης και του Πολιτισμού».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ.

Γεννήθηκε στο Βερολίνο στις 13 Σεπτεμβρίου του 1873. Ο πατέρας του Στέφανος (Φαναριώτης) ήταν διπλωμάτης της Οθωμανικής κυβέρνησης κι έτσι η οικογένεια του έζησε κυρίως στην Δυτική Ευρώπη.

Το 1875 ο πατέρας του τοποθετήθηκε πρεσβευτής της Τουρκίας στις Βρυξέλλες. Σπουδάζει 2 χρόνια στο ιδιωτικό σχολείο Βάντερστοκ, 2 χρόνια ζει για λόγους υγείας στην Γαλλική και Ιταλική Ριβιέρα και μετά πήγε 1 χρόνο σε Βελγικό γυμνάσιο. Μέχρι το 1891 σπούδασε στο Athenee Royal d Ixelles.

Το 1891 γράφτηκε στην στρατιωτική σχολή “Ecole Militaire de Belgique” στο τμήμα των μηχανικών. Αποφοιτά το 1895 με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού του μηχανικού. Τον βαθμό διατήρησε μια ημέρα, γιατί ήταν αλλοδαπός.

Τον Ιούλιο του 1895 ο θείος του Αλέξανδρος Καραθεοδωρή που ήταν γενικός διοικητής της Κρήτης τον προσκαλεί στα Χανιά όπου γνωρίζει το Ελευθέριο Βενιζέλο, με τον οποίο θα τον συνδέσει μια μακροχρόνια φιλία. Τον πόλεμο του 1897 τον παρακολουθεί από την Αθήνα και το επόμενο έτος προσλαμβάνεται από Αγγλική εταιρεία ως βοηθός μηχανικός για την κατασκευή του φράγματος του Ασουάν όπου και έμεινε 2 χρόνια εκεί μεταξύ των άλλων μνήθηκε σε θέματα αρχαιολογίας. Αλλά πήρε και την απόφαση να σπουδάσει μαθηματικά και αφού εγκατέλειψε την εργασία του πήγε σε ηλικία 27 ετών στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και γράφτηκε στο μαθηματικό τμήμα και το 1902 σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Γκέτιγκεν κοντά στους Φ Κλάιν και Ν Χίλμπερτ. Εκεί τελείωσε τις σπουδές του και έκανε την διατριβή του με άριστα, σε 9 μήνες παρουσίασε την υφηγεσία του που γίνηκε δεκτή από ακροατήριο με παρατεταμένα χειροκροτήματα, έτσι το 1905 έγινε υφηγητής στο Γκέτιγκεν ενώ ήταν ακόμα στο 90 εξάμηνο σπουδών του. Έκτοτε ταξίδεψε σε πολλά μέρη της Ευρώπης.

Το 1908 ζήτησε από την Ελληνική πολιτεία εργασία στο Πανεπιστήμιο ή στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Οι αρμόδιοι του απάντησαν ότι θα μπορούσε να διοριστεί μόνο ελληνοδιδάσκαλος σε επαρχιακό σχολείο. Έφυγε απογοητευμένος στην Γερμανία όπου και έγινε τακτικός καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Ανόβερου, 2 χρόνια αργότερα τακτικός καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Μπρεσλάου, επιτέλους οι Έλληνες ξυπνούν. Το 1911 η Ελληνική κυβέρνηση τον καλεί να μετάσχει στην κριτική επιτροπή των υποψηφίων καθηγητών της Φυσικομαθηματικής σχολής, ο Καραθεοδωρή που ποτέ δεν έπαψε να ενδιαφέρεται και να αγαπά την Ελλάδα, δέχεται. Το 1913 προτείνει να δημιουργηθεί το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, η ιδέα προχωράει αλλά το 1914 αρχίζει ο Α Παγκόσμιος πόλεμος. Τα χρόνια που ακολουθούν επιτυγχάνει στην Γερμανία και καταλαμβάνει την μία μετά την άλλη θέση στα ΑΕΙ, επισκέπτεται το ένα μετά το άλλο τα Πανεπιστήμια από τα οποία δέχεται προσκλήσεις να διδάξει και στην Αμερική αλλά και στην Ευρώπη.

Πέθανε το 1950 και τάφηκε στο νεκροταφείο του Μονάχου.

Ο Καραθεοδωρή διέθετε πηγαία και έμφυτη ευγένεια, σεμνότητα, μετριοφροσύνη, πραότητα, χιούμορ. Ήταν αξιαγάπητος, γλυκομίλητος, πατριώτης, λάτρης της μεγάλης Ελλάδος και των ελληνοχριστιανικών ιδεωδών, ευσεβής Χριστιανός, εξαίρετος άνθρωπος, με ανατροφή ελληνοπρεπή.

(*) Ο Δημήτριος Βαλασίδης είναι:
Αξιωματικός εα-Οικονομολόγος-Συγγραφέας, απόφοιτος της Σχολής
Ευελπίδων, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και κάτοχος
μεταπτυχιακού στην Διοίκηση Επιχειρήσεων (MBA). Διετέλεσε
διευθυντής του ΚΟΛΕΓΙΟΥ ATHENS GSM.